

H. P. van Heukelom

Tilburg, 10 Juli 1868 - Huizen, 19 October 1949

Hendrik Pieter van Heukelom was geboren als oudste kind uit het huwelijk van Jean Charles van Heukelom en Johanna Margaretha Vreede. Als zovele Doopsgezinden was in de tweede helft der 17e eeuw een Van Heukelom naar Nederland gekomen uit Goch, waar zijn voorouders toen reeds sinds langer dan 100 jaren aantoonbaar gevestigd waren. Goch was een centrum van wolweverij en zo schijnt het voor de hand te liggen, dat de eerste Nederlandse plaats van vestiging Leiden was, waar de Van Heukeloms gedurende verscheidene generaties als laken-drapiers en -fabrikeurs werkzaam zouden blijven. In de tweede helft der 18e eeuw begaf een der leden van het geslacht zich naar Amsterdam; hij was de stichter van een jongere tak, -in tegenstelling tot de oudere Leidse - de Amsterdamse geheten, tot welke ook H. P. van Heukelom behoorde. Diens grootvader van moederszijde was de Utrechtse Hoogleraar Mr G. W. Vreede, onafhankelijke en oorspronkelijke geest, die - en in zijn tijd wilde dit wat zeggen - de tegenvoeter is genoemd van Thorbecke en zijn liberale aanhang. Hij was te Tilburg geboren, waarheen zijn grootvader uit Leiden was overgekomen, Pieter Vreede, de doopsgezinde wollendekenfabrikant, die, trouwens nog te Leiden woonachtig, naar de Nationale Vergadering van 1796 was afgevaardigd in het Brabantse, te Bergen op Zoom. Ten tijde der geboorte nu van H. P. van Heukelom was zijn vader directeur der Lakenfabriek Vreede te Tilburg, zij het dat hij in het volgende decennium naar zijn geboortestad Amsterdam terugkeerde. Te Amsterdam ontving Van Heukelom dan ook zijn opleiding; aan haar Universiteit werd hij in 1886 als student in de Rechten ingeschreven en promoveerde hij in deze wetenschap op 2 Juli 1892 op een proefschrift "Arbeidsraden". Het is een omvangrijke en, zoals men het van den schrijver niet anders zou kunnen verwachten, hoogst nauwgezette verhandeling over een onderwerp, dat destijds sterk de aandacht trok. Weinige maanden tevoren immers hadden ter zake twee initiatiefvoorstellen de Tweede Kamer bereikt, het eene van de hand van den liberalen afgevaardigde H. Pyttersen Tz., het andere van anti-revolutionnaire zijde, van die van het Kamerlid J. E. N. Baron Schimmelpenninck van der Oye, den lateren christelijk-historischen voorzitter van de Eerste Kamer. De ontwikkeling der sociale wetgeving sinds 1892 is op den duur langs andere wegen gegaan dan die der arbeidsraden; de inhoud van Van Heukeloms proefschrift moge daardoor aan actualiteit hebben ingeboet, dit neemt niet weg, dat deze in 1892 wel bestond, getuige ook het feit, dat het onverkort in den boekhandel is verschenen. Tot mijn spijt heb ik geen gedrukte beoordeling van het boek kunnen vinden.

Promotor was de buitengewone Hoogleraar in de oeconomische geschiedenis, Mr H. P. G. Quack. Deze, gehuwd met een jongere zuster van Van Heukeloms vader, kinderloos en nagenoeg zonder eigen verwanten, had zijn affectie geplaatst bij de kinderen van zwagers en schoonzusters en onder hen wel allermeeest bij H. P. van Heukelom. In een en ander moge dan gereede verklaring te vinden zijn, waarom Quack als promotor optrad, men zal toch goeddoen tevens te bedenken, dat deze reeds lang te voren tijdens zijn professoraat te Utrecht zich met de vraag had opgehouden: "Was er plaats voor arbeids-scheids-rechtbanken?" Het lijkt dan ook niet te gewaagd te onderstellen, dat de promotor niet vreemd was aan de keuze van het onderwerp van de dissertatie.

De eerste maatschappelijke werkkring van Van Heukelom sloot zich nauw bij die keuze aan; het was die van Adjunct-Commies bij de Centrale Commissie voor de Statistiek (CCS). Lang van duur zou ze echter niet zijn en evenmin bepalend voor zijn verderen maatschappelijken gang. De weg ook van dezen Van Heukelom zou weer naar Amsterdam voeren. Op 1 September 1895 aanvaardde hij de functie van secretaris der Nationale Hypotheekbank; op 24 October 1896 werd hij tevens tot Bestuurder dier Bank benoemd. 23 December 1908 werd hij Voorzitter van het Bestuur; hij bleef dit tot 1 April 1924, waarna hij als gewoon bestuurder, later als commissaris der Nationale Hypotheekbank optrad, welke functie hij tot zijn dood vervulde. Intussen had hij zijn woonplaats

naar het Gooi verlegd. Ziehier een staat van dienst, even eervol als opmerkelijk, uitgaande boven een halve eeuw. Het behoeft dan ook weinig betoog, dat Van Heukelom de oudste onzer hypotheekbanken, schepping van Sarphati, instelling, waaraan vóór hem andere onder zijne naamdragers op eervolle wijze hadden medegewerkt, een warm hart toedroeg en voor haar belangen steeds op de bres stond.

Begrijpelijkerwijs bleef Van Heukeloms aandeel in het zakenleven niet bepaald bij ééne vennootschap. Als bestuurder of commissaris werkte hij mede aan tal van andere, onder meer de Woning Mij., de Spaarbank voor de Stad Amsterdam, de Ontvang- en Betaalkas, de Kasvereeniging, de Algemeene Brand-Guarantie Maatschappij. van de stad Amsterdam, de Verzekering Maatschappij Vesta. In aansluiting hieraan mag ik melding maken van zijn langjarig lidmaatschap van den Raad van Beroep voor de Directe Belastingen te Amsterdam, waartoe zijn kennis van het bedrijfsleven en van het recht en zijn onkreukbare persoonlijkheid hem gelijkelijk voorbestemden.

Het zou nog tot 21 Mei 1897 duren, eer de "Wet op de Kamers van Arbeid" tot stand kwam; geen wonder, dat Van Heukelom als lid-patroon van de te Amsterdam gevestigde voor het Handels-, Crediet- en Verzekeringswezen te Amsterdam werd aangewezen, waarin hij tot haar opheffing zitting hield.

Is hiermede iets van den zakenman Van Heukelom gezegd, hij leeft tevens behoort tot dat - naar het lijkt uitstervend - type van Amsterdammers, dat zijn tijd ter beschikking stelt van maatschappelijk werk. Van vele functies, die hij op kerkelijk of maatschappelijk gebied heeft bekleed, wil ik hier slechts twee noemen. Als zijn voorvaderen aan de Doopsgezinde Broederschap verknocht, heeft hij haar in menig opzicht gediend, onder meer gedurende bijna vijf en dertig jaren als penningmeester der Algemeene Doopsgezinde Sociëteit. Langer nog, bijna een halve eeuw, hield zijn zorg aan voor de gestichten ter verpleging van blinden, ter zake waarvan Van Heukeloms verdiensten erkenning vonden door zijn benoeming tot Officier in de Orde van Oranje-Nassau.

6 October 1898 trad Van Heukelom in het huwelijk met zijn achternicht Johanna Emilie van Heukelom, wier vader de laatste deelgenoot is geweest in Stadnitski & van Heukelom. Aan Mr H. P. van Heukelom is het te danken, dat het hoogst belangrijke archief van dit oude Amsterdamse handelshuis aan onze Vereniging is gekomen; later schonk hij haar een merkwaardigen brief van zijn voorzaat Pieter Vreede, in 1790 aan een der Leidse Van Heukeloms, voorzaat zijner echtgenote gericht. Zo blijft Van Heukelom als in menigen kring, waaraan hij zijn belangstelling en arbeid heeft gegeven, ook in den onzen in dankbare herinnering.

Hij leeft voort als iemand, die in den geest van zijn Doopsgezinde vaders, met den socialen inslag, die hem van Pieter Vreede en den onafhankelijkheidszin, die hem van G. W. Vreede kwam, zijn land en zijn stad heeft gediend.

Chr.P. van Eeghen

Bron: *Economisch-Historisch Jaarboek* 25 (1952) 257-259.